

DE BEWAARDER VAN ISRAËL

Verhalen van oorlog, geloof en Gods trouw

DE BEWAARDER VAN ISRAËL

Verhalen van oorlog, geloof en Gods trouw

MARIANNE GLASHOUWER – VAN DER LUGT

De Bewaarder van Israël

Verhalen van oorlog, geloof en Gods trouw
Marianne Glashouwer-van der Lugt

©2025 Scholten Uitgeverij B.V.
info@scholtenuitgeverij.nl
www.scholtenuitgeverij.nl

Omslag: Marcin & Milou
Binnenwerk: Piet Versteeg
Foto omslag: Willem Jan de Bruin fotografie
Eerste druk, januari 2026
ISBN: 9789083581873
NUR: 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Schijnwerper

Op een mooie, zonnige zaterdagmorgen ga ik op stap. Ik heb me opgegeven voor een wandeling door het bos van landgoed Den Treek. Het is niet zomaar een wandeling in de natuur. We gaan op zoek naar sporen van de Tweede Wereldoorlog die hier op het landgoed nog altijd te vinden zijn.

Op de Utrechtse Heuvelrug ligt dit familielandgoed Den Treek. Het is een van de grootste landgoederen van Nederland dat nog in particuliere handen is en het bestaat uit een uitgestrekt gebied met bossen, landbouw en heide. Op veel plaatsen is het landgoed opengesteld. Mijn man en ik gaan er vaak wandelen.

Maar vandaag is het anders. We verzamelen ons bij het landgoedkantoor en met een kleine groep trekken we eropuit onder begeleiding van een gids die ons van alles vertelt over de prachtige en gevarieerde natuur. Soms gaan we van de gebaande paden af. We klimmen door de heidevelden een heuvel op. Dat kan natuurlijk niet als je er zelf zomaar wandelt, maar met een gids mag het wel!

Hij vertelt ons wat er in de Tweede Wereldoorlog in dit uitgestrekte gebied gebeurde, toen de Duitsers het hier voor het zeggen hadden. Vlakbij ligt het Vliegveld Soesterberg. Om de aandacht van dat vliegveld af te leiden, hebben de Duitsers

hier midden in de bossen een schijnvliegveld aangelegd. Ze legden ook een schijnspoorbaan aan. Daarop werd op gezette tijden een schijnvliegtuig van hout op en neer gereden. Zo lieten ze de Geallieerden geloven dat daar een echt vliegveld lag.

Mensen uit het verzet die in de buurt woonden hadden het in de gaten. Ze kenden deze bossen op hun duimpje. Met gevaar voor eigen leven, liepen ze voorzichtig rond en brachten alles in kaart wat de Duitsers aanlegden. Ze gaven deze gegevens door aan de Geallieerden. Zo wisten die precies waar de Duitsers zaten. De Geallieerden bombardeerden dit schijnvliegveld twee keer en lieten de Duitsers zo geloven dat hun schijnwerkelijkheid de echte werkelijkheid was!

Als we verder lopen, zien we nog meer sporen van de oorlog. Je moet wel goed kijken, want ze zijn al bijna overgroeid door struiken. Maar als de gids ze aanwijst, kunnen we langs het pad toch de loopgraven ontdekken.

Het is heel leerzaam om te horen wat zich in deze bossen allemaal heeft afgespeeld. Wat een vreselijke tijd is het geweest! Ik ben heel dankbaar dat we al zoveel jaren in vrede leven. Op de terugweg komen we een kudde schapen tegen. Wat een vredig gezicht!

Als ik weer thuis ben, moet ik eraan denken dat het bij ons mensen ook vaak zo is. Bij ons gaat het soms ook om de schone schijn! We doen ons beter voor dan we zijn. We laten de mooie buitenkant zien, om onze binnenkant te verbergen. Maar we mogen weten dat de Heere ons hart aanziet. Hij kent ons beter dan we onszelf kennen.

Dat is niet iets om bang voor te zijn. Het geeft juist rust. Bij Hem hoeven we de schijn niet op te houden en mogen we onszelf zijn. Alles wat ons bezighoudt, al ons verdriet en onze zorgen mogen we bij Hem brengen. Als we onze zonden belijden, vergeeft Hij ons. Dan kunnen we met een gerust hart onze levensweg vervolgen. Met vallen en opstaan. Maar we mogen erop vertrouwen dat Hij ons door Zijn Heilige Geest helpt om een licht te zijn op de plaats waar Hij ons gesteld heeft. Tot Zijn eer en tot zegen van onze naasten. Geen schone schijn, maar echte schijnwerpers naar Hem toe!

In Enschede was het anders

Op een mooie, zomerse dag zijn we met 55 deelnemers, die uit het hele land zijn gekomen, op bezoek in de prachtige synagoge van Enschede. 'De mooiste van Europa'. Na ontvangst met koffie en appeltaart, volgt een rondleiding. We bezoeken de 'grote sjoel', de 'dag-sjoel' en de bestuurskamer.

In de bestuurskamer hangt onder andere een portret van Sig Menko, voorzitter van de Joodse Raad van Enschede. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zette hij zich in voor de Joodse gemeenschap in Enschede. Samen met Isedoor van Dam en Gerard Sanders.

In gedachten zien we Sig Menko zitten aan de grote bestuurstafel. Voor hem staat een kaartenbak met adressen van Joden uit Enschede en omgeving. Enkele kaarten met adressen worden uit de bak gehaald. Iemand wordt naar de daarop aangegeven adressen gestuurd met de mededeling om zich klaar te maken voor vertrek de volgende dag. Maar 's avonds, als het donker is, komt een ander hen vertellen dat er een onderduikadres voor hen gevonden is. Vertrek meteen!

Onlangs werd een serie over de Joodse Raad in Amsterdam uitgezonden. De Duitse bezetter stelde deze Raad in 1941 in om de communicatie tussen de Joodse bevolking en de Duitsers zo goed mogelijk te laten verlopen. Deze Raad

stelde zich op het standpunt om mee te werken om ‘erger te voorkomen’. Maar in Enschede dachten ze daar anders over! Toen Sig Menko tijdens een vergadering in Amsterdam de vraag stelde hoe de Joodse Raad daar dacht over onderduiken, kreeg hij te horen: ‘Meneer Menko, het woord onderduiken, komt in onze vocabulaire niet voor’. Daar was hij toen heel kwaad over.

De leden van de Joodse Raad in Enschede wisten al vroeg in de oorlog welk lot de Joden te wachten stond. Ze hadden de verhalen van Duits-Joodse vluchtelingen over de kampen gehoord. Bovendien waren er in 1941 bij een razzia 105 voornamelijk Joodse mannen weggevoerd naar Mauthausen. De Joodse Raad besluit dan om de Joden in Enschede en omgeving zoveel mogelijk te laten onderduiken.

Een onmisbare hulp daarbij was dominee Leendert Overduin. Hij was sinds 1937 predikant in Enschede. Samen met zijn zusters Maartje en Corrie, een buurvrouw, een bakker en een ambtenaar zette hij een onderduikorganisatie op die vele Joodse Enschedeërs het leven heeft gered. Van de 1200 Joden in Enschede werden er uiteindelijk 500 gered. In verhouding veel meer dan elders in het land.

Dominee Leendert Overduin werd drie keer gevangengenomen, maar kwam tot drie keer toe weer vrij. Bij verhoren door de Duitsers kwam hij er openlijk voor uit dat hij zich inzette voor de Joden: ‘Wat kan ik anders doen dan deze vervolgte mensen bijstaan?’

Sig Menko, Isedoor van Dam en ds. Overduin overleefden de oorlog. Het derde lid van de Joodse Raad, Gerard Sanders,

werd verraden en kwam om in een Duits concentratiekamp. De synagoge is de Tweede Wereldoorlog ongeschonden doorgekomen, maar er hebben hier dramatische gebeurtenissen plaatsgevonden. In de tuin zijn verzetsstrijders gefusilleerd. In de ontvangstruimte, waar we zo gezellig koffie hebben gedronken, waren gevangeniszellen. Ook ds. Overduin heeft hier gevangengezeten.

Deze prachtige synagoge heeft vanaf de opening in 1928 veel meegemaakt. Maar nog altijd is het een huis waar Gods volk bij elkaar komt. Nog altijd is er een kleine Joodse gemeenschap, die Gods eer hooghoudt. Met dank aan de vele vrijwilligers kunnen zij de synagoge in stand houden.

Boven de hoofdingang van de synagoge staat de tekst uit Jesaja 56:7:

“Want mijn huis zal een bedehuis heten voor alle volkeren.”

Ook wij, niet-Joden en vrienden van Israël zijn welkom. Daarom organiseren we ieder jaar een excursie naar Enschede om kennis te maken met de synagoge en het voormalige Joodse leven daar. En om de kleine Joodse gemeenschap te steunen met onze belangstelling en vriendschap.

Astra

We hebben een hond. Het is een Duitse herder: Astra. Ze is heel lief, de goedheid zelve! Onze kinderen zijn gek op haar. Ze is nog heel klein als ze in ons gezin komt, een puppy.

Als onze dochtertjes 's morgens naar beneden komen, begroet Astra hen enthousiast. Met haar kleine, scherpe tandjes hapt ze naar de benen van de meisjes. Ze blijft hangen in hun lange nachtjaponnetjes. De meisjes beginnen te springen om die tandjes te ontwijken. Maar het is alleen maar uit speelsheid dat Astra hapt en bijt. Ze is zo blij om de meisjes te zien vanmorgen.

Astra groeit voorspoedig op. Ze vindt het heerlijk als we met haar naar het bos gaan. Ze blijft trouw bij ons lopen en zorgt ervoor dat iedereen goed bij elkaar blijft. Als een echte herdershond!

Als opa en oma komen is het feest. Opa is dol op Astra. En Astra op opa. Zodra opa en oma binnen zijn en opa gaat zitten, gaat Astra aan opa's voeten liggen. Met een tevreden zucht sluit ze haar ogen.

Opa is bijna blind en kan niet goed zien waar hij loopt. Als hij van zijn stoel opstaat, gaat hij per ongeluk op Astra's poot

staan. Met een kreet van pijn springt Astra op. Opa schrikt geweldig. Hij verwacht dat zij in zijn enkel zal bijten.

Wat gebeurt er? Opa blijft staan en Astra begint liefdevol zijn hand te likken. Alsof ze wil zeggen: 'Het geeft niet hoor, je kunt er niks aan doen'. We zijn allemaal verbaasd en ontroerd. Zo krijgen we een lesje in vergeven en liefde geven. Wie had dat gedacht van een herdershond!

Als je 's nachts niet slapen kunt...

Hebt u dat ook wel eens dat u 's nachts niet kunt slapen? Mij overkomt het regelmatig dat ik 's avonds de slaap niet kan vatten. De ene keer houden zorgen of bepaalde gebeurtenissen je bezig. De andere keer is er eigenlijk niets aan de hand, maar kun je gewoon niet slapen! Je wordt er wanhopig van en draait van de ene op de andere zijde in je bed.

Overigens ben ik niet de enige die er last van heeft. Kijk maar naar de vele artikelen die erover geschreven worden. Aan tips en goede raadgevingen geen gebrek: drink warme melk, lees een stukje in een ontspannen boek, en ga zo maar door.

De bekende theoloog, psycholoog en monnik in een Duitse benedictijnenabdij Anselm Gruen heeft vele boeken geschreven. In zijn boek 'Spiritualiteit voor managers' vertelt hij het verhaal van een priester die bij een Joodse psychiater komt. Hij kampt met slapeloosheid. De psychiater geeft hem een verrassend antwoord: 'Je kent toch wel de geschiedenis van Samuel? Hij wordt tijdens de nacht drie keer geroepen en tenslotte zegt hij: 'Zie Heer, hier ben ik, Uw knecht hoort' (1 Samuel 3:9-10).'

De psychiater raadde de priester aan om ook op die manier naar God te luisteren. Deze ging naar huis en besloot de raad van de psychiater op te volgen. Wanneer hij 's nachts niet kon slapen, ging hij in gebed en stelde hij zich open voor God. Evenals Samuel stelde hij zich beschikbaar. Zo kreeg hij tijdens de slapeloze uren de beste ideeën betreffende zijn werk als schrijver en pastor.

Onze dagtekst vandaag was:

*“Des daags zal de HERE zijn goedertierenheid gebieden,
en des nachts zal zijn lied bij mij zijn, een gebed tot de Gods
mijns levens.”*
(Psalm 42:9).

Legde ik mij neer in de hel, zie, u bent daar

MARGARETE KUHNAPFEL
(1913-2001)

Dit is het getuigenis van een jonge Duitse vrouw: Margarete Kühnapfel. In de moeilijkste, zwartste periode van haar leven kan ze toch zeggen: ‘Legde ik mij neer in de hel, zie, U bent daar’. En in de hel is ze geweest. Ze getuigt daar zelf van in het indrukwekkende en aangrijpende boek onder deze titel ‘Legde ik mij neer in de hel, zie, U bent daar’. Ze heeft haar vreselijke belevenissen over verdrijving, verkrachting, vervuiling, honger en ziekte, al vlak na de Tweede Wereldoorlog in het Duits opgeschreven. Het boek is in het Nederlands verschenen, uitgegeven door Uitgeverij Groen. Het is vertaald door Titia Lindeboom, die ook een mooie inleiding schreef.

In het voorwoord van haar getuigenis, schrijft Margarete:

‘Ik schrijf dit verslag niet omdat ik mij inbeeld iets buitengewoons beleefd en geleden te hebben. Duizenden Duitse zusters hebben iets dergelijks meegemaakt. Ik wil geen medelijden wekken. Ook kan ik mij er niet op beroemen dat ik, wat ik meemaakte, bijzonder en dapper en een

christen waardig heb doorstaan. God, de Alwetende, menig medeslachtoffer uit die tijd en ikzelf weten dat ik dikwijls heb gefaald... In alle nood die ik beschrijf, wil ik verwijzen naar de Helper Die mij in het duistere dal gezegend heeft. Zo mag ik doorgeven wat ik ontvangen heb: genade op genade.'

Margarete wordt op 22 november 1913 geboren als Margarete Riemann in Metgethen, een groen voorstadje van Königsberg in Oost-Pruisen. Ze gaat, na de middelbare school, theologie studeren en ontmoet dan haar latere echtgenoot Siegfried Kühnapfel. Siegfried was als jonge predikant aangesloten bij de 'Bekennende Kirche', de Belijdende Kerk, die in verzet ging tegen de maatregelen die Hitler tegen de Joden en de kerk nam.

Ze trouwen in 1939 en dienen samen als predikant en predikantsvrouw de christelijke gemeente van Liebenberg, een klein plaatsje dat nu in Polen ligt. In de gemeente zijn ze zeer geliefd en de ontsteltenis is dan ook groot als Siegfried gevangen wordt genomen vanwege zijn verzet tegen Hitler. In die tijd neemt Margarete zijn werkzaamheden waar. Ze heeft als theologe preekbevoegdheid. De vreugde in de gemeente is groot als Siegfried in 1941, vlak voor kerst, weer thuis komt. Maar de vreugde is niet van lange duur. Het is Palmпасen, de ochtenddienst loopt ten einde. Jonge mensen hebben belijdenis van hun geloof afgelegd. Een oude dame vertelt wat er tijdens de dienst gebeurde. Ze was zelf een tiener in die tijd:

'We hadden een prachtige dienst beleefd met elkaar, heel vreugdevol. Onverwacht kwamen er mannen binnen van de SA, met hun bruine hemden met hakenkruizen. Er ging een

schok door de kerk. Ze liepen naar het altaar, waar ze dominee Kühnapfel meenamen. Met de handen op de rug voerden ze hem weg, alsof hij een misdadiger was. Zijn vrouw viel flauw. We hadden hoop dat hij terug zou komen. Als gemeente hebben we zoveel gebeden, zoveel brieven geschreven. Maar hij kwam niet terug.'

Siegfried en Margarete hadden kort daarvoor een tweeling gekregen. Twee jongetjes. Zij sterven vlak nadat hun vader door de SA is meegenomen. De jonge vrouw vertrekt uit Liebenberg en zal nog twee kleine gemeenten in Oost-Pruisen dienen. De predikanten van die gemeenten waren ook, evenals haar man, opgepakt door de Gestapo. Als eind 1944 de Russen dreigen binnen te vallen, gaat Margarete weer terug naar haar geboorteplaats Metgethen, naar haar moeder. Die woont daar alleen, want haar man is inmiddels overleden.

Dat blijkt een tragische vergissing. Als de Russen er aankomen, ontvluchten miljoenen Duitsers hun geboorte- grond in Oost-Pruisen en Silezië. In de strenge winterperiode van 1944/'45 trekken twaalf tot veertien miljoen Duitsers weg. Tienduizenden sterven onderweg.

Margaretes moeder heeft niet de moed om met de anderen weg te trekken. Zij wil vooral thuis blijven omdat zoveel geliefden, onder wie haar man en haar zoons, gestorven zijn. Margarete en haar moeder blijven daarom samen in Metgethen, met alle vreselijke gevolgen van dien. Na een gruwelijk bloedbad worden de beide vrouwen met vele anderen afgevoerd en naar een Russische dwangkolchoz gebracht. Moeder sterft juni 1945. Margarete moet alleen verder.

De tocht naar de kolchoz is een lange en bittere reis. Ze maakt veel mee aan honger, diefstal, verkrachting en onrecht. Een gedicht van Heinrich Vogel beschrijft de situatie indringend en inspirerend en is haar tot troost:

Thuiskeer

*Wij trekken over de weg van nood
Vanaf de ochtend tot aan het avondrood,
Dan komt de nacht, huiveringwekkend.
Wij hebben bed noch dak,
Het woud is onze slaapkamer,
O, God, breng ons naar huis!*

*Wij trekken over de weg van schuld.
O grote God, God van geduld,
Wanneer schijnt er licht in deze huiveringwekkende
nacht?
Mijn broeder, hoor je Zijn voetstappen?
Dat is de Zoon, Hij loopt met ons mee.
Heer Christus, breng ons naar huis!*

Zij getuigt daar zelf over: ‘Hoe meer mensen stierven, hoe vaker ik het verzoek kreeg om met hen te bidden. Ik ben blij te mogen zeggen dat God mij onderweg zeer nabij was. Meer dan ooit tevoren en meer dan ik later zou ervaren. Daarom kon ik geloofwaardig getuigen tegenover mijn lotgenoten: Dat is de Zoon, Hij loopt met ons mee. Voor ons, die trokken over de weg van nood was Hij de werkelijke Weg.’

Tijdens die vreselijke tocht krijgt Margarete telkens weer de kracht om Gods Woord te verkondigen en met haar lotgenoten te zingen en te bidden. Ook voor hen die hen alle ellende aandeden. Tijdens de reis verblijven ze soms in krotwoningen. Bijna iedere nacht zingen ze: ‘Beveel gerust Uw wegen of Neem, Heer, mijn beide handen in Uwe hand.’ En vaak: ‘Als ik de weg niet meer weet, dan weet U hem wel.’ Iedereen neemt deel aan deze gebedssamenkomsten. Lutheranen, gereformeerden, katholieken, methodisten, baptisten. Allen hadden ze Hem nodig, Die ook voor ons gestreden heeft:

“Doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt.”
Mattheus 26:39.

De ervaring van honger is haar bitterste ervaring. De ondervinding dat Christus het Brood des levens is, haar diepste ondervinding. Zij ervaart: “Christus is het Brood des levens, wie tot Hem komt, zal beslist geen honger hebben.” Joh. 6:35. Tijdens de deportatie door de Russen is er op een gegeven moment een oponthoud. Ze houden dan een gebedssamenkomst. Margarete heeft zo’n honger dat ze zich niet kan concentreren op wat ze moet zeggen. Van zwakheid kan ze zich nauwelijks staande houden. Ze houdt de Bijbel stevig vast en schreeuwt tot God om hulp. Dan ervaart ze Zijn aanwezigheid. De razende honger is verdwenen. Ze voelt zich wonderlijk gesterkt en kan vol vreugde de gebedssamenkomst leiden.

Uiteindelijk bereiken ze in het district Pillkallen het doel van hun omzwervingen. In een van de verwoeste boerderijen van een dorp krijgen ze een ‘onderkomen’ toegewezen. Ze zijn

dan volkomen op zichzelf aangewezen. Zonder voedsel en vol angst voor plunderende, verkrachtende en mishandelende bendes. Ze worden gedwongen om voor de Russen te werken.

Ook in die ellendige omstandigheden probeert zij de mensen om haar heen zoveel mogelijk geestelijk bij te staan. Zo spreekt en bidt zij bij de begrafenis van de velen die sterven door honger en ontberingen. Ze troost degenen die achterblijven. Ze heeft zelfs gelegenheid om het Heilig Avondmaal te bedienen in heel kleine groepjes.

Er is ook een 'ziekenhuis' in de kolchoz. Het voorportaal van de dood. Na verloop van tijd komt Margarete daar terecht. Ze is ziek en ondervoed, zit onder de luizen. In het 'ziekenhuis' is de verzorging bedroevend. Door Gods genade wordt Margarete weer zover 'beter' dat ze terug kan naar haar oude verblijf in de kolchoz.

Maanden gaan zo voorbij. Het ziet er niet naar uit dat ze ooit nog kan terugkeren naar haar geboortegrond, naar haar stad, naar huis, naar de vrijheid, een leven van orde en netheid. Een leven zonder honger en mishandelingen. Een leven zonder angst voor alle verschrikkingen, voor willekeur, slechtheid en blinde haat.

Zo komt langzamerhand het verlangen bij haar op om te vluchten. Ze bedenkt een plan en met hulp van veel goede mensen slaagt ze erin om op weg te gaan. Maar ze is zo verzwakt dat ze op een gegeven moment niet verder kan:

‘Het was winter en bitterkoud. Mijn kleding was gescheurd en gaf mij nauwelijks meer warmte. Mijn winterjas was gestolen. Mijn laarzen waren helemaal kapot. Twee jaar van dwangarbeid, ontberingen en honger lagen tussen heen- en terugweg. Ik was alleen, zo onbeschrijflijk alleen. Zal ik hier niet gewoonweg blijven zitten? Het was ijskoud. Al snel zou ik stijf bevroren zijn. Dan ineens denk ik: Maar ik ging toch naar huis! Had God mijn vlucht niet overduidelijk gezegend? Ik wilde toch weer in Zijn dienst staan!..... Plotseling leek het alsof iemand mij omhoogtrok. Ik gehoorzaamde en stond op. Nam Hij mij nu aan de hand? Zo leek het wel! Ik liep, ook al was het langzaam, stap voor stap. En ik hoefde helemaal niet ver te lopen voordat ik bij een plek kwam waar vrachtwagens stonden.’

Ze wordt geholpen om op de vrachtwagen te klimmen en zo verder mee te rijden naar huis. Königsberg is haar bestemming. Daar heeft ze familie en vrienden die voor haar zullen zorgen. Zo denkt ze.

Maar als ze in Königsberg aankomt, ziet ze al meteen dat deze stad niet meer lijkt op de stad die ze zo goed kende. Het is de Russische stad Kaliningrad geworden en door bombardementen grotendeels verwoest. Ze had hoge verwachtingen van haar terugkeer, maar ze wordt bitter teleurgesteld. Ook in deze stad is er diepe armoede onder de mensen en wordt er honger geleden. Er is niemand van haar oude vrienden en familie meer die haar kan helpen. Ze is volledig op zichzelf aangewezen. Haar maaltijd bestaat vaak uit onrijpe appels, brandnetels en dovenetels. Gelukkig wordt ze geholpen door vrienden van de kerk. Ze mag wonen in de ‘zendingskelder’. Een kelder in een vreemde straat, waar veel huizen alleen nog maar uit ruïnes bestaan.

Met de hulp van een oude arts komt ze in een ziekenhuis terecht. Daar krijgt ze goede verzorging en knapt ze weer enigszins op. Ze krijgt er goed te eten en komt weer wat aan. Als ze na verloop van tijd uit het ziekenhuis ontslagen wordt, moet ze maar weer zien hoe ze in leven blijft. Ze werkt op een bouwplaats, wat eigenlijk veel te zwaar voor haar is. Ook probeert ze op de zwarte markt broodjes te verkopen. Over dit illegale werk voelt ze zich heel schuldig. Ze kan nu goed begrijpen hoe je door omstandigheden een dief en een leugenaar kan worden, als je je niet vastklampt aan Christus.

De verzoeking leert je vast te houden aan Zijn Woord. Hij heeft mij bewaard, mij geleid door de nacht die ik nu heb overwonnen.

“Want ik heb meer gearbeid dan zij allen, doch niet ik, maar de genade van God, Die met mij is.” 1 Korinthe 15:10.

Margarete blijft zich eenzaam voelen. Haar gedachten gaan uit naar haar man. Tot op het laatst blijft ze verstoken van berichten over hem en andere familieleden en vrienden. Ze heeft geen idee of er nog iemand van hen in leven is. Ze hoopt dat haar zuster nog leeft. In haar achterhoofd is er nog een klein sprankje hoop over het lot van haar man. Aan hem denkt ze dag en nacht.

Dan, in het najaar van 1947, geven de Russische autoriteiten aan Duitsers die in hun gebied wonen toestemming om naar Duitsland te gaan. Mondjesmaat mogen ze vertrekken. Ook Margarete mag vertrekken. Tot 1951 verlaten ongeveer 102.000 Duitsers het gebied rond Kaliningrad. Onder hen bevonden zich nog maar 29.000 inwoners van de stad zelf

- 65 tot 75 procent van hen is inmiddels gestorven door uitputting, ondervoeding en ziektes. Het is door Gods genade dat Margarete ook deze hel overleefd heeft.

Tenslotte worden de mensen in veewagons naar Duitsland teruggebracht. De toestand in de wagons is erbarmelijk. Na dagen arriveren ze in de deelstaat Thüringen. Daar komen ze in een opvangkamp achter prikkeldraad en worden ze ontluisd. Dat ziet er helemaal niet uit als vrijheid! De ontvangst is evenmin hartelijk. Ze krijgen het gevoel dat ze maar lastige indringers zijn, die alleen nog maar meer zorgen om voedsel en huisvesting met zich meebrengen! De teleurstelling, de bitterheid en verontwaardiging nemen toe. Margarete hoopt nog steeds haar man te vinden.

Uiteindelijk krijgt ze een verblijfsvergunning om zich in Duitsland te vestigen en op 30 december komt ze aan in Hannover waar haar zuster woont. Ze wordt trouw opgevangen door broeders en zusters van de Bekennende Kirche. Daar ontvangt ze ook een rondzendbrief waarin het pijnlijke nieuws staat dat haar man vermoedelijk gestorven is in een Russisch krijgsgevangenkamp. Niemand kan dit bericht echter bevestigen. Maar het moet wel waar zijn...

Als ze enigszins hersteld is, reist ze, in opdracht van de kerk, door de gemeenten van West-Duitsland. Daar spreekt ze dagelijks, soms twee keer per dag, over de ellende en de genade die zij ondervond tijdens haar tijd bij de Russen. Tot aan haar heengaan op 3 februari 2001 heeft Margarete zich ingezet voor de ontheemden uit Oost-Pruisen.

De tekst die haar tijdens haar leven bemoedigd heeft is deze:

*“Ik zal niet sterven maar leven, en ik zal de daden des
HEREN vertellen.” Psalm 118:17.*

Margarete heeft de goede strijd gestreden. Ze is ingegaan in het feest van haar Heer. Dat feest, dat Koninkrijk van vrede en gerechtigheid, zal duren tot in eeuwigheid. Wat een geweldig vooruitzicht, ook voor ons! Hoe moeilijk onze persoonlijke levensomstandigheden soms ook kunnen zijn.